

Сергеева Ирина Ивановна  
МБДОУ «Бютейдахский ЦРР д/с «Чэчир»  
Бютейдах/Мегино-Кангаласский  
«Таай, бу кимий?» - дидактической оонньуу

«Мин дьизэ кэргэним» бырайыакка туттуллар  
көмө матырыйаал  
( орто бөлөх)  
«Таай, бу кимий?» дидактической оонньуу

**Ытыллар бөлөбө:** орто бөлөх

**Сыала:** таабырын-хоһоон көмөтүнэн дьизэ кэргэн чилиэнин таайыы; дьизэ кэргэн чилиэнин сахалыы ааттаныытын чингэтии.

**Туттуллар матырыйаал:** куукулалар (ийэ, аҕа, эбээ, эһээ, эдьиий, убаай).

**Оонньуу хаамыыта:**

- Оҕолоор, таайын эрэ, бу кимий?

- Саамай хойут утуйар,

Саамай эрдэ уһуктар,

Элбэх-элбэх түбүктээх,

Барыбытын таптыыр

Саамай күндү, кини кимий?

(ийэ)

- Саамай сөп, оҕолоор! (ийэ куукуланы көрдөрөр)

Салгыы манньык хоһоонунан аҕаны, эбээни, эһээни таайаллар.

### **«Саамай, саамай ...» дидактической ооньуу**

**Сыала:** оџолор дьиз кэргэн чилиэннэрин ойуулаан этэллэрин ситиһии.

**Туттуллар маырыйаал:** куукулалар.

**Ооньуу хаамыыта:**

Оџолор төгүрүччү тураллар. Иитээччи оџоџо куукуланы биэрэр уонна ыйытар : «Эн ийэн хайдаџый?» (эн аџан, эн эбээн, эн эһээн). Оџо эппиэттиир: «Мин ийэм кыраһыабай». Салгыы итинник куукуланы бэйэ-бэйэџэ биэрэн этэн иһэллэр.

### **«Ийэ көмөлөһөөччүлэрэ» кыра хамсаныылаах ооньуу**

**Сыала:** оџо тылын сайыннарыы, ооньуу нөнгүө ийэџэ тапталы иити.

**Туттуллар матырыйаал:** куукула эбээ Маайа.

**Ооньуу хаамыыта:**

Оџолор эбээ Маайа тылын хатылыы-хатылыы хамсаныылары онороллор:

Ийэбин таптыыбын (бэйэлэрин кууһаллар),

Киниэхэ көмөлөһөбүн (уна-ханас хайыһаллар),

Быылы сотобун (ытыстарын эргитэллэр),

Танас сууйабын(үтүктэн көрдөрөллөр),

Муостаны сиппийэбин (уна-ханас илиилэрин хамсаталлар),

Сибэккигэ уу кутабын ( үтүктэн хамсаналлар),

Ийэм миэнэ утуйдун (уна диэки ытыстарын холбуу тутан «утуйаллар»),

Ийэм миэнэ сынньаннын! (ханас диэки ытыстарын холбуу тутан «утуйаллар»)

### **«Ким тугу гынар?» дидактической ооньуу**

**Сыала:** дыз кэргэн чилиэннэрин эбээһинэстэрин, үлэлэрин чуолкайдааһын, чингэтии; оҕо тылын сайыннарыы.

**Туттуллар матырыйаал:** куукулалар, карточкалар.

**Ооньуу хаамыыта:**

Оҕо карточканы ылар. Ойууну көрөн быһаарар (ийэ танас сууйар о.д.а).

Олоппоско куукулалар олороллор. Оҕо талан ылбыт карточкатын куукулаҕа илдьэн уурар.

### **«Ыалдыт кэллэ» ситуативнай бэсидэ**

**Ытыллар бөлөҕ:** орто бөлөх.

**Сыала:** ыалдыттааһын быраабылаларын чингэтии, аптаах тыллары туттарга үөрэтии.

**Туттуллар матырыйаал:** дыз кэргэн куукулалар.

**Бэсидэ хаамыыта:**

- Оҕолоор, эһиги дызэбитигэр ыалдыт кэллэбинэ хайдах көрсөрү билэбит дуо? (оҕолор эппиэттэрэ)

- Саамай сөп, ыалдыты биһиги үөрэ-көтө көрсүөхтээхпит. Ыалдыты көрсөргө маннык быраабылалар бааллар :

1. Ыалдытты барыан иннинэ ыалы сэрэтиэхтээх эбиккит;
2. Ыалдыт кэлиэн иннинэ дызени-уоту хомуйуолуохтаах;
3. Ыалдыты маанылаан, остуол тардыллар;
4. Ыалдыты үтүө тылларынан үөрэ-көтө көрсүлүөхтээх.

Бүгүн биһиэхэ Алаһаптар дыз кэргэн ыалдыттары көрсөллөр. Салгыы оҕолор оонньоон көрөллөр, иитээчи көмөлөһөр, ооньуу ис хоһоонун кэнэтэр.

### **«Мин ийэм, аҗам идэлэрэ» бэсидэ**

**Сыала:** оҗолорго төрөпүттэрин идэлэрин туһунан билиилэрин ханатыы.

**Туттуллар матырыйаал:** слайд, куукулалар.

**Эрдэ ыытыллар үлэ:** ийэ, аҗа идэтин туһунан дыиэҕэ билэн кэли, кэпсииргэ бэлэмнэни.

**Бэсидэ хаамыыта:**

- Оҗолоор, идэ диэн тугуй?

- Саамай сөп, идэ диэн үлэ, улахан дьон бары сөбүлээн талан ылбыт идэлэринэн үлэлиллэр эбит.

- Эһиги ханнык идэлэри билэбитий? (оҗолор эппиэттэрэ)

Салгыы слайдаҕа чопчу идэҕэ сыһыаннаах тэриллэр ойуулара көстөр, оҗолор ханнык идэлээх киһиэхэ наадатын ааттыллар.

- Маладьыастар, элбэх идэни билэр эбиккит! Онтон эһиги ийэҕит, аҗаҕыт туох идэлээхтэрин билэҕит дуо?

Оҗолор биир-биир тахсан, куукуланы туһанан кэпсиллэр.

### **Суорун Омоллоон «Барыанһа» кэпсээнин ааҕы**

**Ыытыллар бөлөҕө:** орто бөлөх.

**Сыала:** оҗо болҕойон истэр, истибити өйдөөн бэйэтин тылынан кэпсиир, дьобурун сайыннарыы.

**Туттуллар матырыйаал:** дьэдьэн, куукулалар.

Иитээччи айымньыны ааҕар, оҗолор болҕойон истэллэр.

- Оҗолоор, бу кэпсээннэ кимнээх туһунан кэпсээнэрий?

- Оҗолор тыаҕа ханнык сир аһын хомуйа бардылар?

- Хайалара иһитин толорон кэлбитий?

- Ийэлэрэ тоҕо Юраҕа барыанһа куптата?

Салгыы оҗолор тугу өйдөөбүттэрин куукулалары туһанан кэпсиллэр.

## «Дoбopдyулар» B.Слeпцoвa кэпсээний аабы

**Сыала:** oбo бoлбoйoн иcтэр, иcтибити өйдөөн бэйэтин тылынан кэпсиир, дьoбyрун сайыннарыы.

**Тутгуллар матырыйаал:** куукулалар.

Иитээччи айымньыны аабар, oбoлop бoлбoйoн иcтэллэр.

- Oбoлoop, кэпсээни cөбүлээтигит дуо?
- Бу кэпсээннэ кимнээх туһунан кэпсэнэрий?
- Сандал кими кытта олорор эбитий? Oнтон Мичил?
- Мичил саамай улахан баа санаата?
- Сандал дoбopун баа санаатын хайдах толордо?

Салгыы oбoлop тугу өйдөөн хаалбыттарынан, куукулалары туһанан oруолларга арахсан oонньoон көрдөрөллөр, кэпсииллэр.